

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, סמדר שאול

כרך 8 גיליון 1, ינואר 2020

תוכן העניינים

קאסם סולימאני: גיבור לאומי או נציג המשטר? 3

"שהיד ירושלים": חיסול קאסם סולימאני בראי הפלסטינים 6

דבר העורכים

הדסק לחקר רשתות ע"ש דורון הלפרן שמח להגיש לכם את גיליון ינואר של ביהייב, שעוסק בשיח המתמשך אודות חיסול מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה, קאסם סולימאני בראשית החודש. המאמר הראשון חושף את היחס הדואלי לו זוכה סולימאני בקרב הציבור האיראני, שמרביתו מזהה את סולימאני כגיבור לאומי בשעה שיש מי שרואה בו נציג המשטר המדכא. המאמר השני עוקב אחר תגובות הגולשים הפלסטינים לחיסול סולימאני, המשקפות ביקורת חריפה כלפי תנועת חמאס על רקע יחסיה עם איראן.

קריאה מהנה!

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים, תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, ובתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.

קאסם סולימאני: גיבור לאומי או נציג המשטר?

ד"ר רז צימט

בלילה שבין ה-2 ל-3 בינואר, חיסלו כלי טייס אמריקאיים את מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה, קאסם סולימאני. בתקיפה, שהתרחשה בסמוך לשדה התעופה של בגדאד, נהרגו גם אבו-מהדי אל-מוהנדס, סגן מפקד המיליציות השיעיות הפרו-איראניות בעיראק, ומספר אנשי כוח קודס ופעילי מיליציות שיעיות שהיו בשיירת כלי הרכב שהותקפה. בעוד שבעיני חלקים נרחבים בציבור האיראני נתפס סולימאני כסמל וכגיבור לאומי, יש מי שרואים בו נציג של המשטר המדכא ושל משמרות המהפכה הנושאים באחריות למותם של אלפי אזרחים באיראן ומחוצה לה.

מותו של סולימאני הפתיע וזעזע את הציבור האיראני. זמן קצר לאחר חיסולו, הוצפו הרשתות החברתיות בגילויי הלם, אבל וכעס מצד גולשים איראנים. בתגובות בלטה התייחסותם של אזרחים רבים לסולימאני כאל סמל לאומי, שחיסולו על-ידי ארצות-הברית פגע בכבודה הלאומי של איראן ובריבונותה, ללא קשר להשקפתם הפוליטית או לעמדתם כלפי המשטר ומדיניותו. אחד הגולשים הדגיש בציוץ בטוויטר כי אהב את סולימאני, אף שאינו נחשב לתומך המשטר, וכי מפקד כוח קודס היה יקר עבורו ועבור רבים כמותו באופן החורג מחילוקי דעות דתיים ופוליטיים. "אדם שנלחם אפילו יום אחד בלבד למען אדמתו, יקר עבורי", ציץ הגולש¹. על האהדה הציבורית כלפי סולימאני ניתן ללמוד גם מהכינוי שהוענק לו בחלק מהתגובות – "גנרל הלבבות" (سردار دل ها). במספר תמונות של סולימאני שהופצו ברשתות שולבו סממנים דתיים והוא הוצג לצד דמותו של האימאם השיעי השלישי חוסיין, שנהרג בקרב כרבלאא' בשנת 680 ונחשב סמל למות קדושים ולעמידה נגד דיכוי ועושק.²

את התגובות החריפות למות סולימאני ניתן להסביר במאפייני פעילותו ובדמותו הייחודית. ככל שהתגברה חשיפתו בתקשורת בעשור האחרון והתעצב דימויו כמפקד מוכשר, התרבו ביטויי התמיכה והאהדה הציבורית כלפיו. בשלהי 2011, לדוגמה, השיקו אזרחים איראנים קמפיין ברשתות החברתיות תחת הקריאה "כולנו קאסם סולימאני", לאחר שבדיונים בקונגרס האמריקאי נשמעו קולות שקראו להתנקש בחייהם של בכירים איראנים, בהם סולימאני.³ גילויי התמיכה בו התגברו, אף יותר, בעקבות החשיפה התקשורתית לה זכה בשל מעורבותו במערכה נגד דאע"ש בעיראק ובסוריה החל מקיץ 2014. לכך תרם גם הרקע האישי של סולימאני, שגדל במשפחה ענייה וקשת-יום בכפר קטן ליד העיר כרמאן והצליח לטפס במהירות בשרשרת הפיקוד, במיוחד במהלך שירותו במלחמת איראן-עיראק.⁴

לצד ביטויי האבל על מות סולימאני, נשמעו ברשת קריאות רבות לנקום את חיסולו. בתגובות שהתפרסמו תחת התיג "נקמה קשה" (#انتقام سخت), נשמעו איומים נגד ארצות-הברית, ובמיוחד נגד הכוחות האמריקאים המוצבים במזרח התיכון. לקריאות צורפו תמונות של אזרחים שביקשו להמחיש את האיום שהשמיע מזכ"ל חזבאללה, חסן נסראללה, בעקבות חיסול סולימאני, לפיו החיילים האמריקאים שהגיעו למזרח התיכון במצב מאונד, כלומר על רגליהם, יחזרו לארצם במצב מאוזן, כלומר בארונות קבורה (ראו תמונות).⁵ "מהיום, התמיכה בנקמה על מותו של סולימאני היא קריטריון ללאומיות ולאהבת המולדת באיראן [...] יש לראות בכל הססנות ב[מימוש] נקמה השפלה לאומית ובכל הטלת ספק [בצורך בנקמה] בגידה לאומית", ציץ אחד הגולשים.⁶

משפחה איראנית המדגימה את איום חסן נסראללה כלפי החיילים האמריקאים במזרח התיכון, מתוך טוויטר

ההתגייסות הציבורית סביב מותו של סולימאני התבטאה באופן הבולט ביותר בהשתתפות מיליוני איראנים במסע הלוויה, שנמשך מספר ימים ועבר במספר ערים בדרך לעיר הולדתו כרמאן. העומס הכבד אף הוביל לרמיסתם למוות של כמה עשרות אזרחים ולפציעתם של מאות. ההשתתפות ההמונית בלוויה עוררה שיח רשתי בהשתתפות אישי רוח, עיתונאים ופעילים פוליטיים איראנים בולטים. כך, לדוגמה, פרסם הסוציולוג והפעיל הפוליטי הרפורמיסטי, מוחמד-רזא ג'לאאי-פור, פוסט בחשבון הטלגרם שלו ובו תיאר את הלוויה כאירוע ההמוני ביותר באיראן מזה שני עשורים. הוא ציין כי שאל רבים ממשתתפי הלוויה אם אולצו להגיע ונענה על-ידי כולם בשלילה. לדבריו, משתתפי הלוויה השתייכו הן למעמד הבינוני והן למעמדות הנמוכים והרכב הגילאים והמגדר היה מגוון. הגם שרבים מקרב המשתתפים בלוויה, שעמם שוחח ג'לאאי-פור, החזיקו בעמדות המזוהות עם המחנה השמרני, היו גם אזרחים מן השורה שאינם מזוהים עם מחנה פוליטי כזה או אחר. חלקם אף היו מסויגים מהתנהלות משמרות המהפכה בסוגיות פנים ומדיניות חוץ, אך ביקשו להוקיר כבוד לסולימאני על רקע השתתפותו במלחמת איראן-

עיראק ובמערכה נגד דאע"ש, או להביע התנגדות לחיסולו, שנתפס על-ידם כביטוי לטרור מדינתי מצד ארצות-הברית. ג'לאאי-פור סיכם את הלוויה כ"אירוע היסטורי, לאומי וחסר תקדים", שביטא סולידריות לאומית וחברתית רחבה.⁷

הגם שעיקר התגובות מצד גולשים איראנים ברשת ביטאו אבל וזעם על חיסול סולימאני, לא נעדר מהשיח הרשתי קולם של מתנגדי משטר, בעיקר מחוץ לאיראן, שהביעו שמחה על מותו. חלק מהגולשים, בעיקר גולים איראנים בארצות-הברית, עשו שימוש בתיוג "תודה לנשיא ארצות-הברית על [חיסול] סולימאני" (#TnxPOTUS4Soleimani). בתגובות, הוצג סולימאני כארכי-טרוריסט, כפושע וכרוצח ילדים, שאחראי למותם של אלפי אזרחים במזרח התיכון ובעולם. בכלל זה, קורבנות מלחמת האזרחים בסוריה ומאות מפגינים שהשתתפו במחאה בעיראק בחודשים האחרונים ונהרגו מאש כוחות הביטחון והמיליציות השיעיות הפרו-איראניות הפועלות בחסות כוח קודס.⁸ "מיהו טרוריסט? טרוריסט הוא מי שהאזרחים בשלוש מדינות (איראן, עיראק וסוריה) חוגגים ביום בו נהרג", צייץ אחד הגולשים.⁹

חלק מהגולשים התייחסו לסולימאני בראש וראשונה כנציג משמרות המהפכה, הנתפסים בעיניהם כמי שנוטלים חלק מרכזי בהבטחת יציבות המשטר ובדיכוי האזרחים. סמיכות הזמנים בין חיסול הגנרל למהומות הדלק, שפרצו ברחבי איראן בנובמבר 2019 ודוכאו ביד קשה על-ידי השלטונות, נוצלה על-ידי מתנגדי משטר כדי לבוא חשבון עם משמרות המהפכה שהשתתפו בדיכוי שהביא למותם של מאות מפגינים. זאת חרף העובדה שכוח קודס שבראשו עמד סולימאני אינו משמש לדיכוי מחאות באיראן, כי אם זרוע עיקרית של המשטר הפועלת מחוץ לגבולות המדינה. אחד הגולשים צייץ כי הוא היה שמח על מותו של הגנרל במקום "כל אחד מ-1,500 בני האל-מוות, שנהרגו בחודש נובמבר [במהומות הדלק]."¹⁰

התגובות לחיסול סולימאני משקפות במידה רבה את המורכבות המאפיינת את הציבור באיראן. חרף מגמות של אינדיבידואליזציה ומחויבות פוחתת מצד אזרחים איראנים כלפי המשטר והמהפכה האסלאמית, מתאפיינת החברה האיראנית במידה רבה של מחויבות קולקטיבית לזהות הלאומית והתרבותית המשותפת ובהפגנת סולידריות כנגד כל סוג של מתקפה על איראן, ובמיוחד מצד אויב חיצוני. זה מתבטא במיוחד בהתלכדות הציבורית סביב סמלים לאומיים המזוהים עם המדינה האיראנית. עם זאת, החברה האיראנית אינה הומוגנית ומידת הזדהות האזרחים עם סמלים לאומיים, ובמיוחד כאלו המזוהים עם המשטר, משתנה בהתאם להשקפתם הפוליטית. דוגמה לכך התקבלה ימים ספורים לאחר מסע ההלוויה הענק שנערך לסולימאני, עת השחיתו מספר מפגינים בטהראן את תמונותיו. הדבר נעשה במחאה על הדיווחים השקרניים שהפיץ המשטר באשר לנסיבות התרסקות המטוס האוקראיני ב-8 בינואר, שהופל בידי חיל האוויר של משמרות המהפכה וגרם למותם של עשרות אזרחים איראנים. השיח הרשתי

משקף אפוא את היחס הדואלי לו זוכה סולימאני כאשר חלקים בציבור האיראני רואים בו גיבור לאומי נערץ ואחרים מזהים אותו כנציגו השנוא של המשטר.

”שהיד ירושלים”: חיסול קאסם סולימאני בראי הפלסטינים

ד”ר מיכאל ברק

חיסול קאסם סולימאני, מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה האיראניים, בראשית ינואר חושף עמדות מנוגדות בקרב ציבור הגולשים הפלסטינים ביחס לאיראן ולהתנהלותה במזרח התיכון. בעוד שתומכי תנועת חמאס הביעו צער על החיסול בשל תרומת סולימאני למאבק נגד ישראל, מתחו תומכי תנועת פת”ח ופעילים פלסטינים סלפים וא-פוליטים ביקורת על הזדהות חמאס עם איראן והאשימו את הנהגתה בהתכחשות לרצח אחיהם הסונים בידי סולימאני. מחלוקת זו מלמדת לא רק על השסע העמוק הקיים בחברה הפלסטינית, אלא גם על מצוקה בקרב חברי חמאס הנוקטים בגישה אפולוגטית למול מטח האשמות כלפי התנועה על רקע יחסיה עם איראן.

עם היוודע דבר החיסול, הביעו הפלגים המזוינים בעזה, ובראשם חמאס והגיהאד האסלאמי, צער על מות סולימאני. חמאס אף הקימה סוכת אבלים לזכרו ברצועת עזה, שבכניסה אליה נפרשו על האדמה דגלי ישראל וארצות הברית. לא זו בלבד, בכרזה שהפיצה חמאס ברשתות, הואשמה ארצות הברית בביצוע פשעי מלחמה נגד מוסלמים ובליבוי המתיחות באזור.¹¹ אסמעיל הניה, ראש הלשכה המדינית של חמאס, הגיע לטהרן על מנת להשתתף בלוויה והרעיף שבחים על סולימאני שאותו תיאר כ”שהיד ירושלים” שתרים רבות למאבק נגד ישראל.

תמונות המתאבלים הפלסטינים בסוכת האבלים שהוקמה לזכר סולימאני ברצועת עזה, מתוך [טוויטר](#)

גולשים ממדינות ערביות כסעודיה, מצרים וסוריה מתחו ביקורת חריפה על חמאס והניה על רקע התנהלותם ביחס לחיסול סולימאני, ויחסם עם איראן בכלל. בעיני גולשים אלו, האחריות להפצת טרור כלפי האוכלוסייה הסונית במדינות כמו סוריה, עיראק, תימן ולבנון מוטלת על כתפי סולימאני ואיראן. גולשים אחרים ביקשו להדגיש את קשריה של איראן עם ארגוני טרור סונים כארגון אל-קאעדה, שלטענתם ממשיך לפעול על אדמת איראן.¹² גולשים מצרים הבליטו את הקשרים בין תנועת האחים המוסלמים לאיראן, והאשימו את סולימאני במעורבות בפריצה לבתי כלא במצרים בשנת 2011, ערב האביב הערבי, במטרה לשחרר משם פעילים של התנועה.¹³ על רקע האשמות קשות אלה, התקבלה תמיכת חמאס בסולימאני כמהלך בלתי מתקבל על הדעת. גולשים סעודים רבים דרשו לנתק לחלוטין את הקשרים עם חמאס ועם כל גורם שהביע סולידאריות עם איראן על רקע החיסול. כמה מהם ציינו כי ביקור הניה באיראן איננו מפתיע שכן הנהגת חמאס מתאפיינת בבוגדנות. אחרים כינו את הניה בלעג "מנהיג חזבאללה הפלסטיני", על שום תפיסת חמאס כגרורה של איראן בעזה וכמה מהם ציינו את השתייכותה של חמאס לתנועת האחים המוסלמים שכרתה, לטענתם, ברית עם איראן נגד הסונים.¹⁴ ע'סאן עבוד, איש עסקים סורי אמיד באיחוד האמירויות, כתב שהתוצאה החשובה ביותר של החיסול היא חשיפת הפנים האמתיות של כל אותם אישים וארגונים שחלקו שבחים לסולימאני, דוגמת קטר, חמאס, הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, ערוץ אל-ג'זירה ואחרים שהוכיחו כי הם שותפים לסיכול המהפכה הסורית.¹⁵

גולשים פלסטינים תומכי פת"ח מתחו גם הם ביקורת חריפה נגד חמאס. גולש בשם וא'יל מוסא, שמחזיק בעשרות אלפי עוקבים ברשת, כינה את הנהגת חמאס "פסולת פרסית" המתנהגת כמאפיה ונשמעת להוראות מנהיג איראן, עלי ח'מנאי, לשגר רקטות לעבר שטח ישראל. לדבריו, לאיראן אין אף דבר משותף עם העם הפלסטיני, ולראייה הרצח ההמוני שביצע סולימאני בשיתוף עם המשטר הסורי נגד הפלסטינים בסוריה. לדבריו, "בסוריה נהרגו 4013 שהידים [...] יותר ממספר השהידים בעזה בשלוש המלחמות [האחרונות] בעזה!!!". נוכח זאת, הדגיש מוסא כי חמאס איננה מייצגת את העם הפלסטיני ואת תושבי עזה, אלא את משלמי המשכורות האיראנים.¹⁶ טענה זו משותפת לגולשים פלסטינים נוספים המניחים כי המניע להתנהלות הפלגים הפלסטינים כדוגמת חמאס בשירות האג'נדה האיראנית הוא בצע כסף.¹⁷

היו שניסו להגן על היחסים בין חמאס לבין איראן בנימוקים של התנהלות פרגמטית המתחייבת מן המציאות. צאלח אל-נעאמי, חוקר פלסטיני המזוהה כתומך חמאס, הסביר כי תמיכת התנועה באיראן היא משום מס שפתיים, וכי התנהלותה היא תוצאה של הסגר על עזה, בדידותה בזירה הערבית ורצונה לשרוד.¹⁸ מוחמד חאמד אל-עילה, חוקר פלסטיני שחי בקטר, כתב כי חמאס איננה יכולה לוותר על יחסיה עם איראן בשל הפניית עורף מצד מדינות ערב והתנגדותן למאבק המזוין של חמאס. הוא מציין שהיחסים בין איראן לבין חמאס מושגתים לדבריו על מכנה משותף רחב כחזון לכונן חברה אסלאמית והמלחמה נגד

ישראל. אל-עילה מזכיר נכונה שחמאס שילמה מחיר יקר על תמיכתה במורדים הסונים נגד משטרו של בשאר אל-אסד שהובילה להרעת יחסיה עם איראן (ולהתרחקותה מציר ההתנגדות), והיא איננה יכולה להמשיך ולהסתכן באובדן הברית עם איראן, שאת היחסים עימה שיקמה בשלוש השנים האחרונות.¹⁹ בכיר חמאס, מחמוד אל-זהאר, ציין אף הוא כי "איראן תמכה בנו מבלי לקבל דבר, בזמן שהמשטרים הערבים לחמו בנו."²⁰ גולשים פלסטינים תומכי חמאס ניסו אף הם להדוף את הביקורת והדגישו כי כל עוד מוטל מצור על עזה מצד ישראל, בתמיכה לכאורה של מדינות ערב, אין לאף גורם זכות מוסרית לנגח את חמאס על קשריה עם איראן.²¹

לביקור הניה בטהרן (ולאחר מכן באנקרה) נמצאו השלכות שליליות גם על היחסים בין חמאס לבין המשטר המצרי, בשל הפרת התחייבותו של הניה שלא לבקר במדינות אלה. בראיית המצרים, נועדה התחייבות זו למנוע השפעה איראנית וטורקית על הניה שעלולה לסכן את מאמציהם להשגת רגיעה ברצועת עזה ופיוס לאומי בין פת"ח לחמאס. לפי ה"אינדיפנדנט ערביה" הבריטי, ראש הלשכה המדינית הקודם של חמאס, ח'אלד משעל מתח ביקורת על השתתפות הנייה בלויית סולימאני בטהרן וטען כי מדובר בטעות אסטרטגית בכל הקשור ליחסי התנועה עם מצרים.²² זוהי איננה התבטאות מפתיעה מצד משעל שתחת מנהיגותו התרחקה חמאס מאיראן ומציר ההתנגדות ב-2012. ואכן, בתגובה להפרה, מסרבים המצרים לאפשר את חזרתו של הנייה לעזה.

עמדתה הפרו-איראנית של חמאס פוגעת קשות בתדמיתה בעיני ציבורים רחבים בעולם הערבי ואף בקרב פלסטינים המגנים זאת בתוקף, על רקע תפיסת איראן כאחראית לשפיכת דם של מוסלמים סונים. חמאס נאלצת אפוא להצדיק את התנהלותה, תוך הפניית אצבע מאשימה לעבר העולם הערבי שזנח את הפלסטינים ולא הותיר לה ברירה אלא לחבור לאיראן. בכך, אנו נחשפים לשסע וליריבות הנמשכים בין איראן ובעלות בריתה לבין סעודיה ובעלות בריתה, כמו גם לקשר האסטרטגי בין חמאס לבין איראן.

¹ [@RashaShidmaher](#), Twitter.com, 5 January 2020. Last accessed 14 January 2020.

² [@Ali_khezrian](#), Twitter.com, 5 January 2020. Last accessed 14 January 2020.

³ "[Iran's Spymaster Counters U.S. Moves in the Mideast](#)", *The Wall Street Journal*, 6 April 2012.

⁴ רו צימט, "דיוקנו של קאסם סלימאני, מפקד כוח קדס של משמרות המהפכה האיראנים", מרכז המידע למודיעין ולטרור על שם מאיר עמית, 29 באוקטובר 2015.

⁵ "[Iraq vote, Hezbollah threat leveled at US troops in Mideast](#)", *AP*, 6 January 2020.

⁶ [@Mmohammadii61](#), Twitter.com, 6 January 2020. Last accessed 14 January 2020.

-
- ⁷ מוחמד-רזא ג'לאאי-פור, "[چند مشاهده در تشییع باشکوه امروز](#) [מספר תובנות על הלוויה רבת העוצמה של היום]" , 6 בינואר 2020.
- ⁸ [@ParisaPouyandeh](#), Twitter.com, 8 January 2020. Last accessed 14 January 2020.
- ⁹ [@sfcdfb5](#), Twitter.com, 3 January 2020. Last accessed 14 January 2020.
- ¹⁰ [@dragon300300](#), Twitter.com, 4 January 2020. Last accessed 14 January 2020.
- ¹¹ "כרוז הספד על מות הקדושים של הגנרל קאסם סלימאני", *קמאס*, 3 בינואר 2020.
- ¹² [@3641mossa](#), Twitter.com, 10 January 2020. Last accessed 5 February 2020 ; [@meshaluk](#), Twitter.com, 10 January 2020. Last accessed 5 February 2020.
- ¹³ [@100006078542393](#), Facebook.com. 4 Jan 2020. Last accessed 5 February 2020.
- ¹⁴ [@Newss_24](#). Twitter.com. 6 Jan 2020. Last accessed 5 February 2020
- ¹⁵ [@Ghassan.Aboud.Page](#), Facebook.com. 10 Jan 2020. Last accessed 5 February 2020.
- ¹⁶ [@wael.seba](#), Facebook.com. 4 Jan 2020. Last accessed 5 February 2020.
- ¹⁷ [#قاسم_سليمانی](#)
- ¹⁸ [@salehelnaami](#). Twitter.com. 7 January 2020. Last accessed 5 February 2020.
- ¹⁹ [@M.H.AIAila](#). Facebook.com. 6 January 2020. Last accessed 5 February 2020.
- ²⁰ [@MOHAMMEDDDAYA1](#). Twitter.com. 6 January 2020. 4 Jan 2020. Last accessed 5 February 2020.
- ²¹ [#قاسم_سليمانی](#)
- ²² "ח'אלד משעל מוטרד מהשתתפותו של הניה בהלוויה של סלימאני", *Independent Arabia*, 18 בינואר 2020.